

S O K F É L E .

44. Szám. Béts. Május 31-dikén.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

M á j u s .

29 Maj. — 1453. Konstantinápoly a' vad pogány kezébe kerül. — 1701. Rakótz, Szirmay, 's Vay elfogattatnak Tokay mellett, 's fogságba hartzoltatnak Neustadtba. — 1809 † Müller János ama híres történet író. Munkáit 27 kötetben testvére adta ki. — Eugen Olasz Ország Vice Királya megérkezése Bétsbe. — 1831. Gielgud megveri az Oroszokat Sacken alatt Raygrad mellett.

30 Maj. — 1431. A' Burgundok elfogják az Orleánsi Szűzet, 's eladják az Angoloknak, kik Rouenban megégetik mint bűbájost, v. bűvész - csetnekét. De a' Frantziák ítelték meg, az az, a' Párisi Egyetem, 's a' frantzia papok. — 1627. Széchy Mária (Márssal társalkodó Murányi Vénus) leteszi a' házassági hitet Bethlen István Gróffal Jolsván. — 1828. Londonban Canning baráti elhagyják a' Ministériumot. — 1830. Reggel feltűnt a' Frantziáknak Afrika partja, a' habok azonban olly magasan hánykódának, hogy nem leheté kotz-káztatni a' kiszállítást, mire Majorca sziget felé fordúlnak.

31 Maj. — 1161 † II Geyza Királyunk. — 1809. Bétsben nagy szűke van a' fa, dohány, hús, liszt, és kenyérnek.

Egy két szó a' Sopronyi Magyar Társaságról.

Méltán megérdemli ezen jeles intézet, mint a' hazánkban lévő hasonló tzélú egyesületek közt idejére nézve legelső, hogy eredetéről 's mostani állapotjáról egy két szóval értekezzünk; annyival is inkább, mint-hogy a' nemzet előtt kitsinyenként már feledékenységbe kezd menni, ha bár munkálkodásait mindég nagyobb és nagyobb szorgalommal 's tüzzel folytatja is. — Kez-dete azon időpontban esik, midőn a' honi nyelv mive-lése fő tárgya lett majd nem az egész nemzet iparko-dásának; midőn Besseney, Báróczy, Péczely 's egyéb

Toldalék a' M. Kurírhoz.

lelkes hazafiak azon sűrű homályt, melly a' ditső magyarságot már már örök feledékenységbé takarni látatott, eloszlatván, Révay 's a' halhatatlan Kazinczy útat törni kezdettek a' magyar Heliconra. Lelkesedve törekedtek nyomdokaikon ifjak és vének előre nyomulni; de különösen *Kis János* és *Németh László*, akkor a' Sopronyi Ev. fő iskolában tanuló ifjakban buzgott a' haza és a' hazai nyelv és literatura szeretete, egyesülve a' barátság 's erköltsiség legtisztább tüzével. Ezeknek szentelték egész életüket 's tzeljok elérésére vas szorgalommal törekedtek, példajok követésére egyszersmind több lelkes tanuló társaikat is felszöllitván. Martius 20-dikán 1790 köttetett köztök azon frigy, melly a' mái napig is fennálló 's virágzó *Sopronyi Magyar Társaságnak* alapja volt. Első munkálkodásaik nagy részint fordításokban állottak. A' stylus minéműségeit, az izlést és ékesszöllást Eschenburg, a' nyelv philosophiáját Adelung szerint vizgálták; a' magyar nyelvbéli gyakorlásaikban pedig Moelibeus, Molnár Csécsi és Kalmár szolgáltak nekik kauluzúl. Tsendesen, 's másutt alig szembetünöleg folytatták munkálkodásaikat, mint a' tanuló ifjuság előtt; míg egykor a' Kis János által fordított *Hercules választása* tzmű könyvetske a' nemzetnek, de különösen a' Magyar Hirmondó és Mindenés Gyűjtemény azon időbeli kiadóinak, Görög Demeter, és Kerekes Samuel Uraknak figyelmét magára vonta, a' kik hathatós bnzditásaik mellett őket több magyar könyvekkel megajándékozták. Ez volt a' Társaság könyvtárának első eredete, melly most mintegy 1200 darab jeles magyar könyveket foglal magában.

Bútsút vévén Sopronytól a' Társaság első alapítói 's tagjai, helyeket más hasonló lelkesedésű ifjak váltották fel. Leginkább a' költés, ékesszöllás és aes-

thetica voltak azon tárgyak, mellyek szorgalmokat foglalatostoktatták. Ezek által izlések pallérozódott, gondolkodások módja kimivelődött és lelkek nemesült. 1792-ben kezdetek először egy nagyobb munkába, melly őket a' magyar közönséggel megesmerkedtette, megkedveltette 's nekik jó akarókat 's pártfogókat szerzett. Olvasták t. i. a' hírlapokban, vagy közhírből is hallották, hogy némelly helyeken a' jobb izlésű magyar ifjak magyar theatrum darabokat játszanak. Követésre hajlandó tüzet gerjesztett ez ő benne, 's azonnal elhatározák egy magok által készített eredeti darabnak eljátszását. Készült is ezen tzelra két Dráma, az egyik *Hunyady László* *) tzim alatt Lakos János által, mellyet a' hallgatóság nagy tapsolásai közt el is játszottak Aprilis 30-dikán 1792.

Még ugyan azon esztendőben T. T. N. Megyeri Raits Péter Urat, a' böltselkedés akkori rendes Tanítóját Elölülőnek meghívták, a' ki a' meghívást elfogadván, Nov. 4-dikén pompás szertartással Elölülői hivataljába be is iktattatott, 's felügyelése alatt rendszeren, folytatta a' Társaság munkálkodásait egész 1824-dik esztendei Junius haváig, a' midőn a' boldogúlt elhúnyta után T. T. Ódor István, a' böltselkedés és hazai törvények rendes Tanítója választatott Elölülőnek. Elölülése alatt a' Társaság egész szabadságában, igazgattatva egy a' Munkás Társak közül szabadon, 's közmegegyezéssel választott Titoknoktól, mái napig is fennáll 's virágzik, 's napról napra nagyobb diszre 's tökéletességre emelkedik. Munkáikat, mellyeket minden esztendőn tartani szokott Öröm-Ünnepjeiken a' Munkás Társak egész

---

*) Ezen, egy 17 esztendőös ifju által készült darab utóbb több magyar színeken is adatott.

magyar öltözetben elszavallanak, az illyenkor öszvegyülekező fényes hallgatóság nagy meglepéssel 's lelkesedéssel fogadja. — Több apró, nagy részint üdvezlő versezeteiken kívül, mellyek nyomtatva megjelentek, 1804-ben jött-ki munkálkodásaiknak első zsengeje. Hogy több ezen időtől fogva nem jelent-meg, azt munkáik silányságának épen nem lehet tulajdonítani, mert vagynak gyűjteményeikben olly darabok, mellyek akármelly zsigorú könyvbíráló előtt is bátran megállhatnának; hanem inkább a' Társaság tzeljának, melly nem a' hírvadászat, nem a' könyvgyártás, hanem a' gyakorlás, a' tanulás.

Van a' Társaságnak egy kis tökepénze is, mellyet részint az esztendei jövedelmekből fennmaradt summátskákból gyűjtött, részint pedig Néhai T. Bodroghi János Úr hagyományából bír; 's esztendei kamatait a' jelesebb magyar könyvek megszerzésére fordítja. Pénzeit egy a' Munkás Társak közül közmegegyezéssel választott kintstartó igazgatja; a' könyvtár pedig két Könyvtárnok keze alatt van. — A' nemzeti folyó irások közül most a' Tudományos Gyűjteményt, a' T. M. O. Minervát és Századunkat; az Ujságok közül pedig a' Magyar Kurirt és a' Jelenkort 's Társalkodót járhatja tulajdon költségén.

Mennyit használt legyen ezen Egyesület a' Hazának: tsak abból hitetszik, hogy azon 500 Társak közül, kik 40 esztendők lefolyta alatt benne részesültek, mind munkás polgárok, lelkes hazafiak 's részint az egész nemzet előtt esmeretes és tisztelt literátorok váltak. Elhallgatván levelező Társairól, kik közt Kazinczyval 's Czinke Ferenczel méltán kérdedik; nem szölván Kis Jánosról, a' kit, ha egyéb érdemeivel a' halhatatlanság koszorúját már rég ki nem vivta volna, arra tsak ezen Társaság is, melly létejét neki hálálja,

méltán érdemessé tenné: Tsak néhány közönségesen tisztelt hazafiakat legyen szabad említenem, kik ennek kebelében kezdték hazafiúi pályájokat futni. Az első helyet köztök, ditső alapítója után, méltán B. Lakos János foglalja el, a' ki már eléggé bebizonyította, mennyire kedves előtte hazája; itt pendüle-meg először Döbröntey lantja; itt zengé első érzelmeit Edvi Illés Pál és N. A. Kis Sámuel; itt fejlődé a' korán elhunyt Németh László, itt Halasy Mihál, Hrabovszky István, Szabó József, Petz Leopold, 's több buzgó hazafiak elméje, kiknek neveik méltóbb helyet érdemelnek.

P.

A' Tovt = Tót = Deuth, Lengyel, Orosz és Ungar nevek értelme.

A' Slávoknak különböző elnevezések honnan eredhetett, kiki át fogja látni, ha gondolóra veszi, hogy nyelvével együtt a' Nemzet is, az ősi szokásokhoz és tartományokhoz képpes, mellyekben lakik, különbözőféle ágakra szakad; a' honnan a' Slávokra, többféle tartományokról megannyi nevek ragadtak, mint például: Illyrus, Croata (Horváth), Slavonita, Bosnita, Dalmata, Carniolus, Wendus, Windus, Rátz = Rascianus vagy Serbus, Ruthenus vagy Rusus (Orosz), Bohemus (Tsch) ettől Wojemia, Bojemia, Moravus (Morva) ettől Marhania, Pannonius ettől Pannonia, Polonus és Lechus (Lengyel) ettől Polonia és Lechia; mellyek közzül igen sok, személyekre lévén alkalmaztatva, ezeknek tulajdon nyelvekhez és szóllás módjaikhoz képpes szintűgy nem kevésbé változnak, mint például: Slávián = Slávonit = Slovák, Cseh = Bemák, Morávetz, Serb, Rossián = Russ = Rusák = Rusnák, Polyák = Lyách, a' mi földmivelőt

jelent; 's ezek szerént azt kell állitnunk, hogy a' magyar Tovt = Tót, Tóták, elnevezések ezen frequentativumoktól vették eredeteket: tento, teto, toto, toták, teták, totáki; valamint a' Copák, Sopák, Csopák, ále-áljo-pák-tól = Copáki, Sopóki, Csopáki, ljepáki = ljopáki; szintén a' Lech, Lich, Liách-tól, a' mi kegyetlen, ravasz, leselkedő, tsalárd embert jelent, származott a' Lichen, Lechen, Lenchel-Lengyel. Egyenes értelmét véve mindazonáltal, a' Lengyel nevezet hihetőképpen a' Lenogyel-Lenogyil-tól származott, a' mi orosz és lengyel nyelven lentermesztőt jelent, melly foglalatosság a' Lengyelek természetével, mint a' kik tágas mezőkön 's rétségeken laknak, leginkább megegyezik; vagy pedig ezen munkára serkentő mondatól: Lengyiláj — lengyil — Lengyel, mely annyit tesz mint: munkálódj = dolgozz! a' honnan a' munkára vagy dologra egymást, költsönösen serkentető Polonusokat (Lengyeleket) könnyen nevezheték el a' Magyarok Lengyel=Lengyeleknek; valamint a' többi Pannon-Slavokat Tótoknak=Totákoknak, a' fentebb említett frequentativum (gyakoribb-sokszorozott) mondatától: Tento — tot — ták — táki — táko. Egyébiránt bizonyos, hogy ezen nevezetek a' magyar hét vezéreknek Poloniába vagy kis Russiába, 's innen Pannoniába lett jöveletek előtt jöttek szokásba, mint a' német (germanum) Teuth — Deuth *) mert sehogy sem lehet feltenni, hogy az említett Nemzeteknek a' Magyarok eljövetele előtt tulajdon nevek ne lett volna, vagy hogy a' Magyarok az említett nevezeteket úgy hozták volna magokkal, mint ön Madjar — Magyar neveket, vagy ezen ruthenumot Orosz ettől: öríz — oruzs —

*) Mi oknál fogva nevezi pedig a' Német így magát, az mászszor elő fog adódni.

uruz, urász, a' mi fegyveres vitézt, vigyázót vagy őrt és így valamely dolog urát jelenti; vagy ezt Uhor — ugor — ugoretz, a' mi ezen slav névvel egyez meg: Hornyák, 's hegyi lakost jelent, mint krajnyák hegyaljait és Polják mezeit; vagy ezt uh — ug — ugvál — ugvár, a' mi egy éjszaki sántzfalat vagy erősséget jelent (septemtrionale ungaricum vallatum seu fortalium) és kétségen kívül innen származtak ezen deák elnevezések is Unghvár — ungarus, hungarus, 's a' német Ungar — Unger; mert azt, hogy a' Hunnok maradéki az ungarusok vagy Hungarusok, a' Hunnoktól neveztettek volna Hungarusoknak, a' bíráló (criticus) történetészek éppen olly mesének tartják, mint azt, hogy ők Seythák voltak?

Bétsben. F. J.

A z ő s z i n t e.

Egy Generál, ki ifju korában barbély inas volt, bizonyos város ellen vezeti seregét; egy baráti közül, ki előbbi hivatalát a' Generálnak tudta, ezt meghalván, őszintén így szólla: „No, ha a' várost meg kell *borotválni*, úgy a' Király éppen jó emberre talált.“

T a l á n y o k.

1. Honnét jő ez a' szó Tót?

Felclet. A' Tót szó eredete ez: Mikor a' Magyarok elfoglalták hazánkat a' Tótoknak még nem volt magyar nevek, hanem tsak későbbben neveztettek Tótoknak Eldődeinktől mert beszéd közben szüntelen azt mondták toto (az az). Így Bánátban is Sagterbakternak mondják a' Németet, mert ez is gyakorta él *sagt er* szavakkal kivált ha mesél. Hibás tehát Kassay Ur véleménye, ki azt állítja, hogy a' Tótok azért neveztetnek

Tótoknak mert hős apáink kitolták őket hazájokból,
vagy mivel holt nemzet; az az se Királya se hazája.
Holthól nem lett Tót, inkább Tolthól, — mint holthól
bótót tsinál sok Magyar.

2. Honnan jő ez a' szó Vasárnap?

Felelet. Vásárból. Mert hajdan, valamint most
bútsúkor, az Isten házai körül ünnepnapokon minden-
félét árultak, mi Nagy Károly Tsászár alatt kezdődött
Németországban; ez által édesgette a' Németeket a'
templomokba.

Megfejtése a' 38-ik Számban lévő Rejtett szónak.

Honnunknak fő bajnoka Ó! 's nints írva mulckony
Szobron, hallatlan párú menny szülte Apánknak

Nagy neve — nintsen!

Hát a' föld ha ki nyúlna tovább, 's száz milliom ember
Még segedelmével buzgón fáradna naponként

Lenne e' írva?

Azt felelem hogy „Nem.“ — Mert nintsen is annyi erő még
Nints a' halandókban, nints értz, melly tartani bírná

Nagy neved *Árpád.*

Márfy.

R e j t e t t s z ó .

Télben és nyárban feletie

Sok fogyasztói vagynak,

Noha télben nints élete —

Az én első tagomnak.

Meg vagyok a' második tag

A' világon mindenben;

De ne keresd azt halgatag!

Lelkedben 's az Istenben;

Hanem egy betű hijjával

Szorgalommal és munkával

Gyűjtsed hogy rajtad segítsen.

Az egész ront, hogy építsen.

M. K.

Megfejtés a' 43. számban: Pest.